පාතහේවාහැට පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය හා තත්කාලීන බෞද්ධ සමාජ සංස්කෘතිය (පාතහේවාහැට උරුමය පිළිබඳව කළ ඓතිහාසික හා පුරාවිද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක් ඇසුරිනි)

ටී. එච්. ජී. ඒ. කේ. ජයසූරිය[1]

හැඳින්වීම

සෙංකඩගලපුරය අගනගරය කර ගත් කන්ද උඩරට රාජධානිය හෙවත් කන්ද-උඩ පස් රට ශ්‍රී ලාංකේය ඉතිහාසයේ අවසාන රාජධානිය යි. ප්‍රාදේශීය පරිපාලන රටාවක් යටතේ පැවති රාජධානියේ සීමාවන්ට අදාළ ප්‍රදේශය දිසා 12ක් රටවල් 5ක් (පසුව මෙම රටවල් 9ක් දක්වා වැඩි වී ඇත.) වන ලෙස බෙදා තිබූ බව දැක්වේ. දුම්බර, හාරිස්පත්තුව, උඩුනුවර, යටිනුවර, හේවාහැට යන රටවල් කන්දඋඩ පස්රටට අයත් විය. හේවාහැට මාඹය පදනම් කරගනිමින් එගොඩතිහ (පාතහේවාහැට) හා මෙගොඩතිහ (උඩහේවාහැට) ලෙසින් පරිපාලන ඒකක දෙකකට බෙදූ බව පැහැදිලි වේ. එගොඩතිහ හෙවත් පාතහේවාහැට පර්යේෂණ කලාපය කරගනිමින් එහි ඓතිහාසිකත්වය, භූගෝලීය හා භූ විද්‍යාත්මක පසුබිම, කලාපයේ පවතින පුරාවිද්‍යාත්මක, ඓතිහාසික, ආගමික, වාස්තු විද්‍යාත්මක, දේශපාලනික හා කලාත්මක වැදගත්කමකින් යුක්ත වන ඉදකිරිම් හා මහනුවර රාජධානි සමයේ විවිධ දේශපාලනික සිදුවීම් සිදු වූ භූමි ප්‍රදේශ පිළිබඳව ප්‍රදේශය ආශ්‍රිත ස්මාරක, ජනකවි, ජනකතා හා ලේඛනගතමය මලාශ්‍රය, සෙල්ලිපි ආදිය පාදක කරගනිමින් පුරාවිද්‍යාත්මක හා ඓතිහාසික අධ්‍යයනයක් කර එම ස්මාරක ලිඛිත හා දෘෂ්‍යමය මාධ්‍යයෙන් වාර්තාගත කිරීමක් කළ අතර එහි දී එම පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය හා බැඳි සමාජ සංස්කෘතිය කෙබඳුද යන්න විමර්ශනය කර එහි බෞද්ධාගමික බලපෑම හඳුනා ගැනීම මෙහි මූලික අරමුණ වේ.

අධ්‍යයන ක්‍රමවේදය

පර්යේෂණ කලාපය හා එහි උරුමය හඳුනා ගැනීමට, දත්ත රැස් කිරීමට, වාර්තාගතකිරීමට, විශ්ලේෂණයට හා ඉදිරිපත් කිරීමට මූලාශ්‍රය පරිශීලනය, ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය, සම්මුඛ සාකච්ඡා පවත්වමින් උරුමය සැළසුම්කරණය, ඡායාරූපකරණය හා විස්තරකරණය යන වාර්තාගතකරණ ක්‍රමවේදයන් යටතේ

[1] ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය, පුරාවිද්‍යා හා උරුම කළමනාකරණ අධ්‍යනාංශය, Anushajayasooriya1@gmail.com

වාර්තාගතකිරීම හා දත්ත විශ්ලේෂණය කර උරුමය හා බැඳි බෞද්ධාගමික සමාජ සංස්කෘතිය හඳුනාගැනීම කරන ලදි.

අධ්‍යයන ප්‍රතිඵල

පාතහේවාහැට පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය ඒවායේ නිර්මිත මාධ්‍යය, කාලය, සමාජ උපයෝගීතාව හා වාස්තුවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ අනුව යම් විවිධතාවක් යටතේ පවතින බව පැහැදිලි ය. සමස්ත පර්යේෂණ කලාපයේකළ ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනයෙන් ශිලාමය හා දැවමය අම්බලම් 10ක්, ධර්මශාලා 10ක්, රජමහ විහාර 6ක්, ප්‍රභූ නිවාස හෙවත් වලව් 3ක් හා වතු බංගලා 3ක්, වෙනත් විවිධ උරුමයන් (දේවාල, පිහිලි, සෙල්ලිපි, ගල් ලෙන්) විශාල ප්‍රමාණයක් හා කටාරම් සහිත හා රහිත ස්වාභාවික ගල් ලෙන් හා ලෙන් සංකීර්ණ කිහිපයක් හඳුනාගතහැකි විය.

උරුම විවිධතාවක් සකස්වීමට ඒවායේ උපයෝගීතාව බහුලව බලපාන්නට ඇත. එයින් ද ආගමික උපයෝගීතාව ප්‍රධාන වන්නට ඇති බව උරුම විවිධතාව තුළින් ම ගම්‍ය වේ. මෙහි දී අම්බලම්, ධර්මශාලා, රජමහ විහාර සහ ගල් ලෙන් සංකීර්ණ ප්‍රධාන වශයෙන්ම බෞද්ධාගමික උපයෝගීතාවන් අනුව නිර්මාණය කරන්නට ඇති උරුම වන අතර එක් එක් උරුමය හා බැඳි සංස්කෘතිය ප්‍රදේශයේ ජනකවි, ජනකථා, විවිධ බෞද්ධාගමික උත්සව, ද්විතීයික මූලාශ්‍රය මගින් හඳුනාගත හැකි විය. මෙම උරුමය හා බැඳි බොදු සංස්කෘතිය මෙම ප්‍රදේශයටම ආවේණික වූ සංස්කෘතියක් වීමත් එය එම කලාපයේ ම පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය තුළින් නිරූපණය වීමත් සුවිශේෂී වේ.

මහනුවර අවධියේ දැව කැටයම් කලාවේ හා වාස්තුවිද්‍යාවේ උසස් තාක්ෂණික ලක්ෂණ නිරූපණය කරනු ලබන කලාපයේ අම්බලම් තුළින් සමකාලීන සමාජයේ ආගමික තත්ත්වයන් ද නිරූපණය කරයි.අම්බලම් එම ප්‍රදේශය හා බැඳි විවිධ ආගමික අවස්ථාවන් හා එනම් පිරිත්, ධර්ම දේශනා, ආගමික ප්‍රදර්ශන, ආගමික පුද පූජා, පෙරහැර ආදිය පැවැත්වීමට භාවිතයෙන් ආගමික උපයෝගීතාවක් මෙන්ම යම් සංස්කෘතියක් ඒ තුළ පවතින්නට ඇති බව පැහැදිලි වේ. ඒවායෙන් මාරස්සන වෙල මැද අම්බලම, කන්දෙවෙල හා ගොඩමුන්න අම්බලම් සුවිශේෂී වේ. ගොඩමුන්න අම්බලම දෙවරක් දළදාව තැන්පත් කර ප්‍රදර්ශනය කිරීම සඳහා යොදා ගත් බව වර්තමානයේ ද එදවස සිහි කරමින් ප්‍රදේශවාසීන් පවත්වනු ලබන පුද පූජා අනුව පැහැදිලි ය.

පාතහේවාහැට ධර්මශාලා හෙවත් බණමඩුතුළින් කලාපයේ ආගමික තත්වය නිරූපණය වේ. එහි දී එක් එක් ධර්මශාලා හා බැඳි විවිධ ආගමික සංසිද්ධීන් සුවිශේෂී වේ. ධර්මශාලා නිර්මාණයේ දී කලාපයේ භූ දර්ශනය අනුව උස් ස්ථානයක කලාපයේ රජමහවිහාර හා අනෙකුත් ආගමික මධ්‍යස්ථානයන්ගෙන් පහසුවෙන් වෙන් කර හඳුනාගත හැකි අයුරින් එක හා සමාන වාස්තු විද්‍යාත්මක සැළසුමක් හා ආකෘතියක් අනුව ඉදි කර ඇති බව පැහැදිලි වේ.

රජමහවිහාර යනු ප්‍රදේශයේ පවතින ප්‍රධානම ආගමික වටිනාකමින් යුත් පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය වන අතර සමස්ත ප්‍රදේශයේ සංස්කෘතියේ ආරම්භය හා පැවැත්ම රඳා පවතින්නේ ද රජමහවිහාර අනුව බව ප්‍රකාශ කිරීම වඩාත් උචිත වේ. ඓතිහාසික සගම රජමහ විහාරය, පස්ගම, දලුග්ගොල්ල ආදී රජමහවිහාර ප්‍රදේශයේ සුවිශේෂි ආගමික වැදගත්කමින් යුක්ත පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමයන් වේ. මෙම නිර්මාණ තුළින් සමකාලීන සිතුවම් කලාවේ ලක්ෂණ ද හඳුනා ගතහැකි අතරම එමගින් සමකාලීන සමාජයේ විවිධ ආගමික සිද්ධි, අවස්ථා, ඒ හා සම්බන්ධ කාලයන්, පුද්ගලයන් පිළිබඳව හඳුනාගත හැකි ය.

කලාපය තුළ ඇති ස්වාභාවික ගල්ගුහා මගින් ද කලාපයේ ඉතිහාසය හඳුනාගැනීමට අමතරව එකල පැවති ආගමික තත්වයන් හඳුනාගතහැකි බව පැහැදිලි වේ. කටාරම් සහිත ගල් ගුහා මෙහි දී වැදගත්වන අතර හන්තාන ආරාම සංකීර්ණය එයින් ප්‍රධාන වේ.

පාතහේවාහැට පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය විවිධතාවක් යටතේ නිර්මාණය වී ඇති අතර ඓතිහාසික උරුමවල සමාජ උපයෝගීතාව ඒ සඳහා බලපාන්නට ඇති ප්‍රධාන සංරචකයක් වූ අතර එහි ද ආගමික උපයෝගීතාව ප්‍රධාන වන්නට ඇත. පාතහේවාහැට ප්‍රදේශයට ආවේණික වූ සමාජ සංස්කෘතියක් මෙන්ම උරුම පද්ධතියක් ගොඩනැගීමට මෙමගින් මනා දායකත්වයක් ලැබෙන්නට ඇත. එහි දී සගම පෙරහැර, දළදා වහන්සේට කරනු ලබන වත් පිළිවෙත්, අලුත් සහල් මංගල්‍යය හා වෙනත් විවිධ උත්සව අවස්ථා බෞද්ධාගමික මුහුණුවරක් යටතේ සකස් වී ඇති බව පැහැදිලි වේ. ප්‍රදේශයේ බහු ආගමික සන්දර්භයක් පැවතිය ද එහි සමාජ සංස්කෘතිය සකස් වීමට බෞද්ධාගමික සංකල්ප බෙහෙවින් බලපාන්නට ඇති බව ප්‍රදේශයේ පුරාවිද්‍යාත්මක උරුම විවිධතාව අනුව ගම්‍ය වේ.

නිගමනය

විධිමත් භූගෝලීය බෙදීමකට වඩා ඓතිහාසික පරිපාලනමය බෙදීමත් යටතේ කඳුකර හා මද බෑවුම් භූ දර්ශනයකින් යුත් ස්වාභාවික ජල මූලාශ්‍රය, පාෂාණ හා ඛනිජ ව්‍යාප්තියක් පවතින තෙත් හා වියළි දේශගුණික ලක්ෂණවලින් සමන්විත ආරක්ෂිත භූමි ප්‍රදේශයක් වන පාතහේවාහැට ප්‍රදේශයේ පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමයන් ඒවායේ සමාජ උපයෝගීතාව, කාර්යය, ආකෘතිය, නිර්මිත කාලය, මාධ්‍යය අනුව විවිධතාවයක් නිරූපණය කරන බව නිගමනය කළහැකි ය. කලාපීය පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමයන් අතරින් බහුතරයක් උරුමයන් නිශ්චිතවම කාලනීර්ණය කිරීමට අසීරු වුව ද එම නිර්මාණවල කලාත්මක අංග (චිත්‍ර, මූර්ති හා කැටයම්), වාස්තුවිද්‍යාත්මක සැළසුම්, ආකෘති, පැරණි සමාජ උපයෝගීතාව අනුව සාපේක්ෂ වශයෙන් බහුතරයක් උරුමයන් ගම්පොළ හා මහනුවර සමයට අයත් වන බව කාලනීර්ණය කළ හැකිවිය. සමස්ථ උරුමය සමකාලීන සමාජයේ පැවති සමාජ, ආර්ථික, දේශපාලනික, ආගමික, කලාත්මක, සංස්කෘතික විවිධත්වයට අනුගතව

නිර්මාණය කර ඇති නිසාවෙන් කලාපීය පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය සමකාලීන සමාජ ක්‍රමය අධ්‍යයනය කිරීමේ දී පාදක කරගත හැකි වැදගත් පුරාවිද්‍යාත්මක මූලාශ්‍රය විශේෂයක් ලෙසින් දැක්විය හැකි ය.

සමස්ත කලාපයේ සමාජ සංස්කෘතිය නිර්මාණය වී පැවත එම සඳහා මෙන්ම වර්තමානයේ පුරාවිද්‍යාත්මකව හා ඓතිහාසිකව වැදගත්වන සංස්කෘතික උරුමයක් ශේෂ වී තිබෙන්නටත් කලාපයට ආවේණිකව ගොඩනැගී තිබෙන්නට ඇති බෞද්ධාගමික සංලක්පයන් ප්‍රධාන වශයෙන්ම බලපාන්නට ඇති බවත් කලාපය පුරාවට බෞද්ධාගමානුකූලව නිර්මාණය වූ එකිනෙකට බද්ධ වූ උරුම පද්ධතියක් මෙන්ම සමාජ සංස්කෘතියක් ද පවතින බව නිගමනය කළ හැකි ය. පර්යේෂණ කලාපයේ පමණක් නොව සමස්ත ශ්‍රී ලංකාවේම පුරාවිද්‍යාත්මක උරුමය නිර්මාණය වීම මෙන්ම මේ දක්වා පැවත ඒම උදෙසා බුදුදහමේ බලපෑම, දායකත්වය ලැබී ඇති බව ද නිගමනය කළ හැකි ය.

පමුඛ පදඃ පාතහේවාහැට උරුමය, උරුම විවිධතාව, උරුමය හා බැඳි තත්කාලීන බෞද්ධ සමාජය

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

තෙන්නකෝන්, විමලානන්ද. (1962). *උඩරට කැරැල්ල,* ☛☛ කාණ්ඩය, කොළඹඃ එම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

දසනායක, රෝහිත. (2000). *අම්බලම සහ සමාජය.* වරකපොලඃ ආරිය ප්‍රකාශකයෝ.

දිසානායක, සෙනරත් බණ්ඩාර. (1997). *දියතිලක නුවර පැරණි ස්මාරක ස්ථාන,* පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව.

යටිපොළ, මහදිසාවේ බණ්ඩාර,''*සරණංකර සංඝරාජ හිමියන්ගේ ආදාහනය සිදු කරන ලද දළුග්ගොල්ල රජමහ විහාරය,*'' දිවයින බදාදා අතිරේකය, 2011 පෙබරවාරි 16.

වරසම්බෝධි, පණ්ඩිත ගුණාලංකාර මහ ස්ථවිර. (1948). *ගම්පළ ඉතිහාසය,* ලේක්හවුස් මුද්‍රණාලය.

Lawrie A.C. (1886). *A Gazetteer of the central province of Ceylon,* Vol ☛ and Vol ☛☛, Colombo.